

IRENA MILOŠ

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
idrpic@ihjj.hr

FONOLOŠKI OPIS GOVORA KRASICE

U članku se na temelju građe iz upitnika *Hrvatskoga jezičnog atlasa* donosi fonološki opis govora Krasice.

0. Uvod

Govor Krasice na terenu je istražila te je ispunila upitnik Hrvatskoga jezičnog atlasa Iva Lukežić 1986. godine. Informantica joj je bila tamošnja mještanka Ivka Ogrić, rođena 1917. godine. Krasica je mjesto u Primorsko-goranskoj županiji, smještena u zaleđu, oko pet kilometara iznad grada Bakra kojemu pripada i administrativno. Sa zapadne je strane dijeli desetak kilometara od Rijeke, a s južne dvadesetak kilometara od Crikvenice. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine u Krasici živi 165 stanovnika.

1. Vokali

1.1. Inventar

Pet jedinica u dugim i pet u kratkim slogovima:

$\bar{i}$				$\bar{u}$
	$\bar{e}$		$\bar{o}$	
		$\bar{a}$		

i				u
	e		o	
		a		

1.1.1. Slogotvorni su i i $\bar{i}$, npr. $v\bar{i}x$, $g\bar{i}m$.

1.2. Distribucija

1.2.1. Distribucija vokala uglavnom je slobodna.

1.2.2. Zijev je uklonjen:

- prijelazom *u > v* u 3. jd. prez. *nãvčē* ‘mijauče’
- stezanjem *au > o jōče* ‘jauče’
- zamjenom *ae > aj*: *šesnãjst*.

1.2.3. Ispao je početni vokal u *Mèrika* ‘Amerika’.

1.3. Primjeri

Dugi silabemi (naglašeni)

<i>ī</i>	<i>dvīsto, spī</i> 3. jd. prez., <i>zajīk</i>
<i>ē</i>	<i>tēlo, cvēt, jētra</i>
<i>ā</i>	<i>znāmo</i> 1. mn. prez., <i>grād, sān</i>
<i>ō</i>	<i>kōst, grōzje, gnōj</i>
<i>ū</i>	<i>zūb, křvūn</i> I jd., <i>čūl</i> pridj. rad. m. jd.
<i>ī̄</i>	<i>kř̄v, bř̄koña, bř̄ki</i> G mn.

Kratki silabemi (naglašeni i nenaglašeni)

<i>i</i>	<i>zatiīlak, mladiī, vīdin</i> 1. jd. prez.
<i>e</i>	<i>besēda, nevēsta, dēset</i>
<i>a</i>	<i>obrāz, pāmet, pogovarāt</i>
<i>o</i>	<i>slepōčica, kōsti, ōko</i>
<i>u</i>	<i>mūčat, sūza, udovāc</i>
<i>ī̇</i>	<i>př̇sa, vř̇x, kř̇vē</i> L jd. ž. r.

1.4. Podrijetlo

Vokali *ī ē ā ō ū i e a o u* kontinuantne su odgovarajućih vokala iz ishodišnoga sustava. Govor je ekavski, s naslojenim leksičkim ikavizmima.

Posebnosti:

Vokal *ē* razvio se u vokal *e* u osnovama i nastavcima promjenjivih riječi te u dočetcima nepromjenjivih riječi. Vokal *ę* razvio se dvojako, ovisno o fonološkome okruženju: 1) u vokal *e* i 2) u vokal *a*.

<i>ē</i>	<	<i>ě</i> – <i>tělo, cvět, uměmo</i> I. jd. prez., <i>gnězdo</i>
	<	<i>ě</i> – <i>cěpanica</i>
	<	<i>ē</i> – <i>žēja, pět</i>
	<	<i>u jětra</i>
<i>e</i>	<	<i>ě</i> – <i>lěto, besěda, děca, sěme, nevěsta, va křvė</i> L. jd. ž. r.
	<	<i>ě</i> – <i>mlekò, venác</i>
	<	<i>ē</i> – <i>gredà, peták, děset</i>
	<	<i>ę</i> – <i>žėtva</i>
	<	<i>i u lesica</i>
	<	<i>o u va tēplen</i> ‘u toplom’
<i>ī</i>	<	<i>ě</i> – <i>vrīme</i>
	<	<i>ě</i> – <i>dvīsto</i>
<i>i</i>	<	<i>ě</i> – <i>dité</i>
	<	<i>ě</i> – <i>sikira, čovik, vrīmena</i> G. jd. s. r.
<i>ā</i>	<	<i>ā</i> – <i>dān, lāž</i>
	<	<i>ə</i> duljenjem pred sonantom: <i>sān</i>
<i>a</i>	<	<i>ə</i> – <i>otác, kosác, maglá, zlišal, digal</i>
	<	<i>ę</i> – <i>zajīk, jáčmik</i>
	<	<i>ě</i> – <i>házlò</i> (uz <i>gnězdo</i>)
	<	<i>u matika, sabòta</i>
<i>o</i>	<	<i>u orebica</i> ‘jarebica’, <i>orebác</i> (uz <i>vrâbac</i>)
<i>ū</i>	<	<i>ī</i> – <i>vūk, žúč</i>
	<	<i>ō</i> – <i>mûž, pūt, zúb</i>
	<	<i>ī</i> – <i>pûn</i>
<i>u</i>		<i>ī</i> – <i>súza, jábuka</i>
		<i>o</i> – A. jd. <i>glâvu, rûku</i>

		$\bar{o}$ u zanaglasnom položaju – <i>gòlub</i>
		<i>və</i> – <i>udovàc, utòrak</i> .

2. Nevokali

2.1. Inventar

Sonanti			
<i>v</i>			<i>m</i>
	<i>l</i>	<i>r</i>	<i>n</i>
<i>j</i>	<i>ĺ</i>		<i>ń</i>

Šumnici			
<i>p</i>	<i>b</i>	<i>f</i>	
<i>t</i>	<i>d</i>		
<i>c</i>		<i>s</i>	<i>z</i>
<i>ć</i>	<i>đ</i>		
<i>č</i>		<i>š</i>	<i>ž</i>
<i>k</i>	<i>g</i>	<i>x</i>	

2.1.1. Fonem *č* nema zvučnoga parnjaka.

2.2. Distribucija

2.2.1. Distribucija je nevokalskih fonema uglavnom slobodna.

2.2.2. Očuvano je *l* na kraju sloga i riječi: *pòlne, posàl*, pridj. rad. m. jd. *zišal, digal, dāl*.

2.2.3. Dočetno nastavačno *m* zamijenjeno je s *n* u gramatičkim morfemima, i u leksičkim morfemima nepromjenjivih riječi, npr. I. jd. prez: *mòren, vidin*; I jd: *rukūn, zūbon*, I mn. *zūbin, ūstin; sèdan, òsan; tèplen* L. jd. s. i m., *trīn* D '3', (*š*) *četřten* I. jd. m., *dvēn* D ž. '2', *křvūn* I jd. ž., *zūbon* I jd. m, *ūstin* I mn. s., *telcōn, volōn* D mn. m., *nàšen prijatelon* D mn. m., te u *Vazān* 'Uskrs'.

2.2.4. Na mjestu završnoga zvučnog šumnika nema obezvučenja, niti zamjene bezzvučnikom, npr. *pràg, vrâg, grâd*. S tim u vezi, sonant je *v* neizmijenjen, tj. ne dolazi do zamjene *v > f*, npr. *křv, cřv*.

2.2.5.1. Zamjenjivanje u nevokalskim skupovima:

<i>gl > gĺ</i>	<i>glédamo</i> I. mn. prez.
<i>kl > kĺ</i>	<i>kĺět</i> inf., <i>kĺēli</i> pridj. rad. m. mn.
<i>kr > xr</i>	<i>xrišva</i>

<i>ki > xi</i>	<i>xîer</i>
<i>ts- > c-</i>	<i>Xr̥vācka, xr̥vācki</i>

2.2.5.2. Ispadanje u nevakalskim skupovima:

<i>pč- > č-</i>	<i>čela</i>
<i>pš- > š-</i>	<i>šenica</i>
<i>pt- > t-</i>	<i>tít</i> 'ptica'
<i>svy- > sy-</i>	u <i>sr̥bi</i> 3. jd. prez.
<i>tst- > st-</i>	<i>bogástvo</i>
<i>tv̥y- > ty-</i>	u <i>t̥ji</i> komp. od <i>tv̥d, čet̥tāk, čet̥t̥i</i> N jd. red. br. '4.'
<i>zdj (< zdaj) > zj-</i>	<i>grōzje</i>

2.2.6. Zamjena *s > š* u *zapišiva* 3. jd. prez.

2.2.7. Asimilacija na daljinu provedena je u: *šešnâjst, šeždesēt; ošušit* (uz *osušit*), *ošūšimo* (uz *osūšimo*) 1. mn. prez. (ali *sūša*).

2.2.8. Do metateze je došlo u primjeru *zaj̥k* N jd. m.

2.2.9. Skup *və-* dao je: 1) *v* npr. *vn̥iki* N mn.; 2) *u*, npr. *udovác, utòrak*; 3) *va*, *Vazân* 'Uskrs'.

2.2.10. U *žerát* inf., *žerè* 3. jd. prez. nije umetnuto *d* (usp. *ždrêbe*).

2.3. Podrijetlo

Nevakali *v j l l̥ r m n n̥ p t c í č k b d g f s š x z ž* kontinuantne su odgovarajućih nevakala u ishodišnome sustavu.

Posebnosti:

<i>v</i>	<	<i>və-</i> v. 2.2.9.
	<	u nastavku <i>-va</i> analogijom prema kosim padežima imenica <i>v</i> -osnova: <i>jēlva, xrušva, praskva, orušva</i> 'oskoruša'
<i>l</i>	<	<i>l̥</i> u <i>prijatelon</i> D mn. i <i>prijetelin</i> I mn. (usp. <i>prijatelj</i> N jd., <i>prijatelji</i> N mn.)
<i>j</i>	<	<i>đ</i> – <i>mēja, prēja, sája, tūje</i> 'tuđe', <i>ráje</i> komp. pridj. 'rado', <i>brēja</i> 'bređa'

	<	kao proteza u <i>japnò, jùžina, jìst</i> .
<i>r</i>	<	ž – v. 2.3.3.
<i>n</i>	<	ø kao navezak u gramatičkim morfemima množinskih oblika, npr. u <i>nàšemin (prijetelin)</i> I mn. m., <i>kostàmin, nogàmin</i> I mn. ž.
<i>ń</i>	<	<i>n</i> u <i>ńazlò</i> (uz <i>gnèzdo</i>)
<i>í</i>	<	<i>taj – lišće</i>
<i>đ</i>	<	<i>daj – rodák</i>
	<	u posuđenicama <i>ândel, Mâdar</i>
<i>d</i>	<	<i>đ – čàda, čàdun</i> I jd. ž. (uz <i>sàja, sàjun</i>)
<i>f</i>	<	<i>xv</i> u <i>fâla</i>
<i>š</i>	<	<i>s</i> – v. 2.2.6. i 2.2.7.
<i>ž</i>	<	u <i>žèp</i>

2.3.1. Skup *šć* (< *stj = *skj) čuva se: *praštít, pūštámo* I. mn. prez., *klěšta, ušćipnūl* pridj. rad. jd. m.

2.3.2. Skup *čr čuva se u *čřn, čřnò, čřnà, čřěšna*, ali *čřvi, čřvèn, čřvèna*.

2.3.3. Rotacizam je zabilježen u prezentu glagola ‘moći’: *mòren* I. jd. prez., *mòre* 3. jd. prez., *mòru* 3. mn. prez.

3. Prozodija

3.1. Inventar

3.1.1. Prozodijski sustav čine tri naglasaka: ¹ [˘] [~] i nenaglašena kračina.

3.1.2. Dugi naglašeni silabemi mogu imati silazan i uzlazan ton.

3.1.3. Nema prednaglasne ni znanaglasne duljine.

3.2. Realizacija

3.2.1. Artikulacija je jedinoga kratkoga naglasaka redovito silazna.

3.3. Distribucija

3.3.1. Mjesto naglasaka u višesložnoj riječi može biti inicijalno, medijalno i finalno:

' :

- u početnom slogu: *vidin* 1. jd. prez., *kòsti*, *òko*
- u središnjem slogu: *slepòčica*, *besèda*
- u finalnom slogu: *mučàt*, *pogovaràt*, *obràz*, (*va*) *křvè* L jd.

ˆ :

- u početnom slogu: *tèsni*, *sûnce*, *gnêzdo*
- u središnjem slogu: *razumêju*, *bušûju* 3. mn. prez., *akâcija*
- u finalnom slogu: *spî* 3. jd. prez., *mejâš*, *šešnâjst*

˜ :

- u početnom slogu: *gõría*, *jělva*, *žěja*
- u središnjem slogu: *uměmo* 1. mn. prez., *odõjki* N mn., *kamiki* N mn. m., *zelěne*
- u finalnom slogu: *mučě* 3. mn. prez., *govoril* pridj. rad. m. jd., *křvûn* I jd. ž., *zajk*.

3.4. Podrijetlo

Prozodijske se osobine izvode iz starohrvatskoga troakcenatskog sustava.

'	<	" <i>kolèno</i> , <i>želèzo</i> , <i>sikira</i> , <i>ženà</i> , <i>vretenò</i> , <i>maglà</i> , <i>lopàta</i>
	<	pri pomicanju kratkoga naglaska s otvorene ultime na kratku penultimu, npr. u <i>mètla</i> , <i>sùza</i>
ˆ	<	ˆ <i>mèso</i> , <i>pêt</i>
	<	ˆ pri pomicanju naglaska na prethodni dugi slog, npr. <i>gnêzdo</i>
	<	" u duljenju pred sonantom, npr. <i>sír</i>
˜	<	˜ <i>sûša</i>
	<	" u duljenju pred sonantom ili šumnikom u zatvorenoj ultimi, npr. <i>đim</i> , <i>kõn</i> , <i>zajk</i> , <i>čûl</i> , <i>dâl</i> , <i>posâl</i>
	<	" u duljenju u nezadnjemu slogu pred sonantom ili šumnikom, npr. <i>odõjki</i>
˘	<	˘ pri kraćenju duljina, npr. <i>málinar</i> , 1. jd. prez. <i>vidin</i> , <i>mòren</i> , <i>dèset</i> , <i>pàmet</i> , <i>mlekò</i> , <i>japnò</i>

Zaključak

Govor je Krasice čakavski ekavski i pribraja se primorskomu poddijalektu ekavskoga dijalekta čakavskoga narječja, koji obuhvaća trsatsko-bakarske i crikveničke govore.

Temeljni inventar vokala ima pet kratkih i pet dugih jedinica, dok *č* u temeljnom inventaru ne vokala nema zvučnoga parnjaka. Među značajkama ne vokala podrobnije su opisani očuvano *l* na kraju sloga i riječi, adrijatizam *-m > -n*, uz to što se dočeto *n* javlja i kao navezak u gramatičkim morfemima množinskih oblika, npr. *nàšemin prijatelin* I mn. m., *kostàmin, nogàmin* I mn. ž. Očuvani su, dalje, zvučni šumnici u završnome položaju riječi i sloga u kojima nema ni zamjene sonanta *v* šumnikom *f* u primjerima tipa *křv, čřv; pràg, vràg, gràd*. Sonant *j* dolazi kao proteza (*japnò, jùžina, jist*), čuva se skup *št*, a skup **čr* pokazuje dvojni razvoj: *> čr* i *> cr*. Rotacizam je zabilježen u prezentu glagola 'moći' (*mòren, mòre...*). Prozodijski sustav čine dva duga i jedan kratak naglasak, nema prednaglasne ni zanaglasne duljine. Kratak je naglasak redovito silazan. Intonacija je relevantna u dugome naglašenom slogu, tj. dugi naglašeni silabemi mogu imati silazan i uzlazan ton. Svi se naglasci mogu naći u svim trima položajima u riječi: početnom, središnjem i završnom.

Građa i literatura

LUKEŽIĆ, IVA 1986. Upitnik za HJA – Krasica (u rukopisu)

FINKA, BOŽIDAR 1971. Čakavsko narječje. *Čakavska rič* 1, 11–71.

LISAC, JOSIP 2009. *Hrvatska dijalektologija 2: Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

LUKEŽIĆ, IVA 1996. *Trsatsko-bakarska i crikvenička čakavština*. Rijeka: ICR.

MOGUŠ, MILAN 1967. Za novu akcenatsku klasifikaciju u dijalektologiji. *Zbornik za filologiju i lingvistiku* 10, 125–132.

MOGUŠ, MILAN 1971. *Fonološki razvoj hrvatskoga jezika*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.

MOGUŠ, MILAN 1977. *Čakavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.

VRANIĆ, SILVANA 2005. *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi*. Rijeka: Biblioteka časopisa Fluminensia.

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine. <http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/censustabshtm.htm>, 15. studenog 2014.

The phonological description of the Krasica speech

Summary

The speech of Krasica belongs to the littoral subdialect of the Ekavian Čakavian dialect. The paper presents the phonological characteristics of the local speech of Krasica. The analysis contains inventory, distribution and origin of prosody, vocals and consonants.

Ključne riječi: fonologija, Krasica, Hrvatski jezični atlas, ekavski dijalekt, čakavsko narječje

Key words: phonology, Krasica, Croatian Linguistic Atlas, Ekavian dialect, Čakavian dialect group

